

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗАЛУЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ДО ГЛОБАЛЬНИХ ЛОГІСТИЧНИХ МЕРЕЖ

**О.О. Школьний, доктор економічних наук
Уманський національний університет садівництва**

У статті висвітлено методологічні основи наукових досліджень щодо участі аграрних підприємств у глобальних ланцюгах постачання агропродовольчої продукції. Автором сформульовано стратегічні цілі глобального логістичного менеджменту в агропромисловому комплексі України, запропоновано створення спеціалізованих служб підтримки функціонування логістичних мереж.

Ключові слова: *якісні та кількісні методи досліджень в логістиці, управління глобальними ланцюгами поставок сільськогосподарської продукції та продовольства; оперативна ефективність в ланцюгах постачання сировини і готової продукції.*

Важливою передумовою досягнення економічного росту в сільському господарстві є формування належного інфраструктурного забезпечення та сучасних логістичних мереж. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності здійснюється за підтримки установ та організацій глобальної логістики, метою яких є впорядкування та узгодження потоків товарів, послуг, засобів виробництва, фінансових та інформаційних ресурсів з метою більш повного задоволення вподобань споживачів цільовим маркетингових ніш за умови мінімізації витрат.

Якщо в окремих галузях економіки завойовано певні конкурентні переваги, то необхідно забезпечити їх трансформацію у стійкі конкурентні позиції вітчизняних суб'єктів підприємництва на світових ринках. Міжнародна конкуренція значною мірою відрізняється від внутрішньої, що визначається різними економіко-правовими засадами підприємницької діяльності, особливостями регіональних та національних стандартів якості, рівнем утручання уряду окремих держав та економічних угруповань, кон'юктурою зарубіжних ринків. При цьому існують проблеми вдосконалення механізмів залучення підприємств до світових ланцюгів постачання продукції.

Проблемам залучення суб'єктів вітчизняного підприємництва до глобальних логістичних мереж присвячено ряд праць вітчизняних та зарубіжних учених. На думку О.Г. Череп та М.В. Голованової, основною задачею логістики є напрацювання пропозицій щодо підвищення ефективності виробництва, підтримки обсягів постачання продукції на цільові ринки, здобуття переваг перед конкурентами шляхом ефективного використання оборотних активів, зниження виробничих витрат та зменшення виробничого циклу [6]. На основі апологетичного, трансформаціоналістичного, альтерглобалістичного підходів щодо бачення інтернаціоналізації господарського життя Б.І. Холодом та О.М. Зборовською проаналізовано рівень глобалізації окремих галузей національного господарства і визначено місце міжнародної логістичної інфраструктури в процесах міжнародних товаропотоків [5]. А.М. Гаджинський ідентифікує такі задачі логістики: розробка математичних моделей функціонування логістичних систем з метою вибору оптимальних варіантів; формування наукових основ управління процесами навантаження-розвантаження та транспортно-складськими операціями при

здійсненні координованого руху матеріальних потоків, а також розробка методів спільного планування, постачання, виробництва, складування, збуту та відвантаження готової продукції та ін. [1]. Проте недостатньо дослідженні питання логістичного менеджменту в агропродовольчій сфері. Метою статті є розгляд методологічних аспектів дослідження проблем залучення аграрних підприємств до глобальних мереж постачання продукції.

Методика досліджень. В процесі написання статті використано аналіз та синтез як методи досліджень, а також абстрактно-логічний аналіз. При цьому використано матеріали Державної служби статистики України.

Результати досліджень. Вивчення проблем вдосконалення логістичних зв'язків базується на чітких методологічних засадах. Наявність ефективних логістичних технологій в експортоорієнтованих галузях агропромислового комплексу визначає можливість завоювання стійких конкурентних позицій. Орієнтація на оптимізацію альтернативної вартості є передумовою отримання прибутків у процесі використання виробничих ресурсів. Залучення до участі в діяльності глобальних ланцюгів постачання шляхом обміну товарами, інвестиціями та технологіями може супроводжуватися підвищенням продуктивності ресурсів.

Якщо якісні методи дослідження у логістиці асоціюються з феноменологічною дослідницькою парадигмою, то кількісні – з позитивістською. Значна кількість проблем логістики (аутсорсинг, стратегічне партнерство, лідерство, оцінка PR-технологій та можливість просування генеричних торговельних марок) не піддається чіткій кількісній оцінці у зв'язку з відсутністю достовірних даних. При цьому можуть бути використані якісні методи дослідження у логістиці, які асоціюються з феноменологічною дослідницькою парадигмою.

За наявності вичерпних даних існує необхідність побудови кількісних моделей. Ефективні системи підтримки управлінських рішень можуть сприяти зменшенню непродуктивних витрат у логістичних мережах.

Механізми управління логістичною діяльністю підприємницьких структур в агропродовольчій сфері повинні забезпечувати інформаційний моніторинг кон'юнктури світового ринку, своєчасно реагувати на загрози з боку глобальних конкурентів, визначати технологічну та організаційно-економічну адаптивність аграрних підприємств, сприяти створенню системи цінностей у ланцюгах постачання продовольства, гарантувати інноваційні та інституціональні зміни, а також підтримувати функціонування ефективних логістичних мереж.

Необхідно вдосконалювати технічні стандарти якості, що є необхідною умовою участі в регіональних ринках. Стандарти на сільськогосподарську продукцію та продовольчі товари повинні ставити більш жорсткі вимоги як до вітчизняних виробників, що може стати фактором підвищення рівня конкурентоспроможності їх продукції, так і щодо зарубіжних підприємств.

Інтенсифікація глобальної конкуренції та посилення міжнародного поділу праці зумовлюють потребу в дослідженні методологічних аспектів логістичного менеджменту у зовнішньоекономічній діяльності підприємств агропродовольчої сфери. При цьому важливо ідентифікувати стратегічні цілі глобального логістичного менеджменту в агропродовольчій сфері (рис. 1).

Відсутність ефективних засобів управління глобальною конкурентоспроможністю призвела до небажаних структурних змін в аграрному секторі. Це є причиною залежності країни від імпорту продукції тваринництва (табл. 1). Саме при постачанні на світовий ринок продукції рослинництва та продуктів її промислової переробки існує гостра необхідність у формуванні ефективних логістичних мереж.

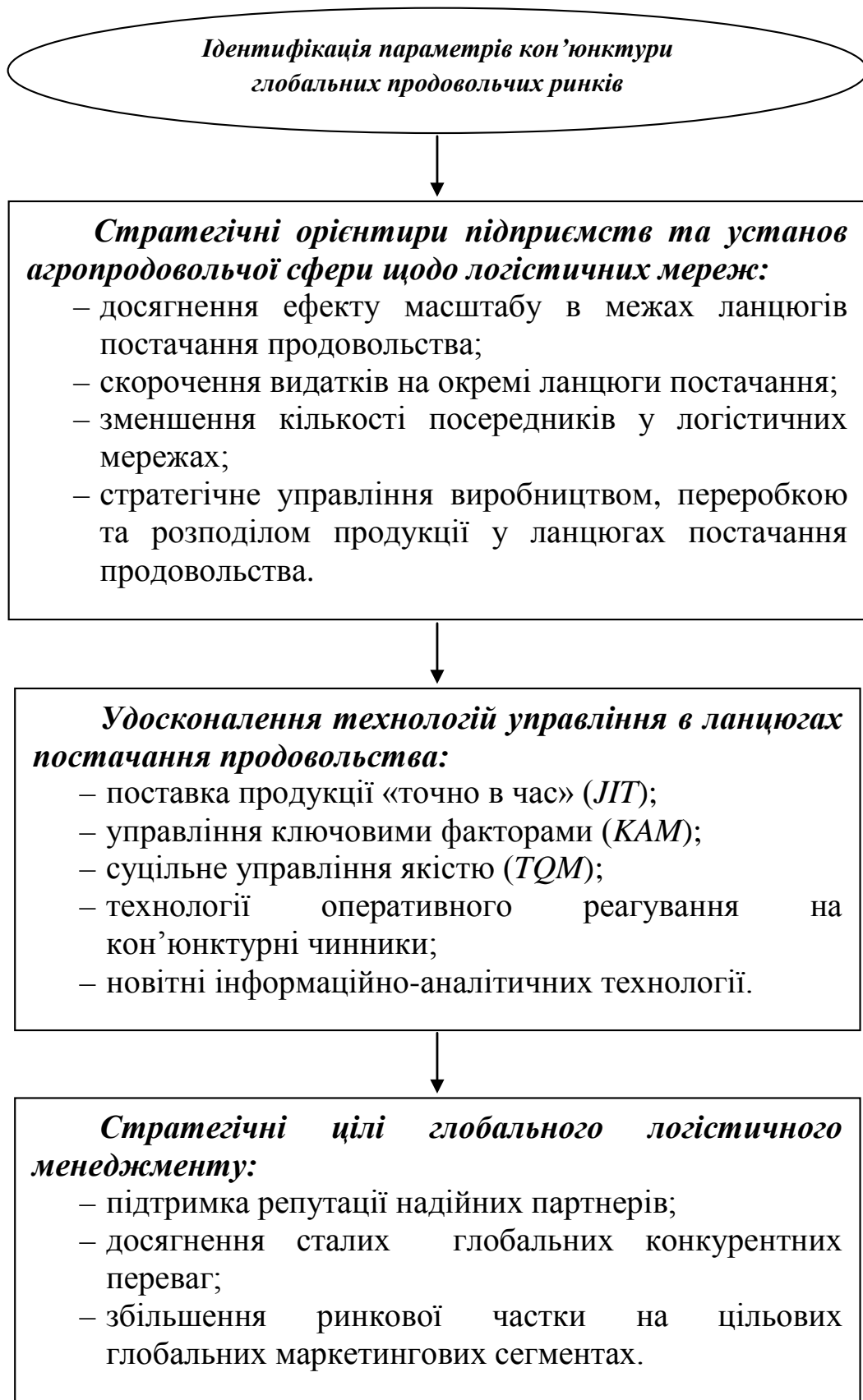

Рис. 1. Стратегічні цілі глобального логістичного менеджменту в агропродовольчій сфері [8]

Індекс покриття експортом імпорту в Україні [2]

Рік	Продукція тваринництва	Продукція рослинництва	Жири та олії	Готові харчові продукти
2008	47	381	317	94
2009	47	400	480	103
2010	62	254	580	103
2011	90	305	725	97
2012	56	379	1036	118
2013	57	332	869	111

Для багатьох процесів у зовнішньоекономічній логістиці притаманна циклічність. Поняття циклу відображає завершеність певного процесу та можливість досягнення запланованих результатів; повторюваність певних процесів розвитку; наявність передачі певної інформації від однієї стадії циклу до іншої; замкнутість та впорядкованість складових частин процесу [4]. Нерівномірність експортних та імпортних потоків готових харчових продуктів свідчить про можливість підвищення ефективності логістичних ланцюгів щодо даної групи продуктів.

Логістичне забезпечення є одним з напрямів ескалації експортного потенціалу. Підтримці експорту починають надавати важливого значення у зовнішньоекономічній політиці Росії. Нині в цій країні стимулювання експортної діяльності здійснюється за такими напрямками [3]:

- створення механізмів фінансово-економічної підтримки експорту;
- втілення в життя програм поліпшення доступу вітчизняних експортерів до зовнішніх ринків;
- інформаційно-консультативне забезпечення підприємств-експортерів;
- надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності тарифних преференцій;
- гарантування сприятливих умов для розвитку логістики у межах економічних угруповань (Єдиний економічний простір та СНД);
- сприяння участі вітчизняних підприємств у виставково-ярмаркових заходах зарубіжних країн;
- забезпечення економіки країни конкурентоспроможними товарами та розширення їхнього експорту на основі налагодження конкурентоспроможного виробництва з більш повним використанням регіональних, природних, інтелектуальних, науково-технічних і технологічних ресурсів;
- формування в межах системи державної підтримки експортоорієнтованого виробництва цілісних організаційно-економічних і правових механізмів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників та їхніх товарів;
- розвиток сучасних форм торговельно-економічного співробітництва і спільної науково-виробничої діяльності із зарубіжними партнерами;
- досягнення відповідності світовим стандартам технологічних структур та методів управління, логістики та маркетингу в експортоорієнтованих галузях.

Функції управління логістичною діяльністю часто здійснюють маркетингові управління, діяльність яких спрямована на забезпечення виробників інформацією про глобальну кон'юнктуру, розподіл продукції між окремими ринковими сегментами, впорядкування постачальницьких ланцюгів, контроль за дотриманням стандартів якості, збільшення доходів виробників, зменшення амплітуди коливань

обсягів пропозиції та рівня цін в межах логістичних мереж. В економічно розвинених країнах набули поширення генеричні заходи стимулювання збуту продовольства на зарубіжних ринках. Так, видатки на програми колективного стимулювання збуту та проведення наукових досліджень, що здійснюються законодавчо схваленими угрупованнями виробників штату Каліфорнія (США), щорічно становлять понад 200 млн дол., що складає понад 50% вартості сільськогосподарської продукції штату, зокрема продукції тваринництва – 79%, фруктів та горіхів – 73%, овочів – 43%. При цьому ефективність логістичних заходів можна оцінити з позицій порівняння переваг та видатків, що асоціюються з незначними змінами масштабів програм регулювання (показник $MBCR_T$). За розрахунками економістів, рівень $MBCR_T$ при здійсненні просування столового винограду мережами постачання на внутрішньому ринку становив 21,5; 0,8 – чорносливу; 44,0 – суниці; 6,2 – мигдалю, а також 3,2 – родзинок при стимулюванні збуту на ринку Сполученого Королівства, 0,4 – на ринку Японії [7].

Логістична підтримка на зарубіжних ринках забезпечує зміцнення позицій суб'єктів аграрного підприємництва. На нашу думку, доцільно створити спеціалізовані служби підтримки функціонування логістичних мереж, функції яких представлені на рис. 2.

Рис. 2. Напрями діяльності служб підтримки функціонування логістичних мереж у агропродовольчій сфері

Залучаючи приватні та урядові ресурси, вказані служби спроможні здійснювати маркетингові дослідження на зарубіжних ринках, сприяти доступу вітчизняних суб'єктів аграрного підприємництва до глобальних ланцюгів постачання, надавати оперативну інформацію про кон'юнктуру світового ринку, спрямовувати зусилля вітчизняних виробників на виробництво продукції у відповідності з вимогами міжнародного ринку.

Формування логістичними агенціями ефективних “правил гри” для суб'єктів аграрного підприємництва може спонукати вітчизняні підприємства до участі у зовнішньоекономічній діяльності та сприяти доступу до цільових маркетингових ніш глобального ринку. Активна співпраця вітчизняних логістичних організацій та установ з офіційними партнерами за кордоном є передумовою доступу підприємств агропромислового комплексу до оперативної інформації про глобальну кон'юнктуру та надійність контрагентів, а також до технологій формування ефективних ланцюгів постачання сільськогосподарської продукції та продовольства.

Виходу на зарубіжні ринки повинен передувати ретельний аналіз сприятливих можливостей та негативних чинників глобальної кон'юнктури.

Дослідження щодо можливості участі в глобальних логістичних мережах вимагають певних видатків і досвіду. Відсутність досвіду та значні вхідні бар'єри можуть бути стримуючими чинниками для входження підприємств агропромислового комплексу на зарубіжні ринки. Свідченням неефективності ринкового механізму може бути обмежена спроможність аграрних формувань експортувати або брати участь у діяльності міжнародних ринків.

Проявом зовнішніх ефектів є відсутність можливості підприємств агропромислового комплексу здійснювати розрізнені дії та нести значні витрати, пов'язані з розбудовою логістичних мереж. Відсутність оперативної та надійної інформації про глобальну кон'юнктуру може призвести до непродуктивних витрат та збитків, пов'язаних із наявністю демонстративних ефектів, коли прагнення окремих підприємств брати участь у світових ланцюгах постачання продовольства спонукає до адекватних дій з боку потенційних конкурентів. За умов обмеженості інформації, високого рівня невизначеності та наявності конкурентного глобального середовища виникає необхідність у інституціях, спроможних підтримувати ділові контакти на довгостроковій основі. Значна кількість учасників світового ринку вимагає присутності посередників із надійною репутацією. Служби підтримки функціонування логістичних мереж можуть ефективно здійснювати оцінку можливостей глобального позиціонування, використовуючи свої довгострокові зв'язки та контакти. Тому присутність представництв вказаних організацій та установ на стратегічних світових маркетингових нішах та достовірна інформація про економічну кон'юнктуру є передумовами зміцнення вітчизняного експортного потенціалу в аграрній сфері.

Вважаємо, що додатково до функцій служб підтримки функціонування логістичних мереж повинні входити консультативно-дорадницькі послуги з питань подолання торговельних бар'єрів на окремих глобальних маркетингових нішах, заходи щодо ознайомлення зарубіжних споживачів з характеристиками продукції вітчизняних товаровиробників, допомога підприємствам агропромислового комплексу в розробці та втіленні в життя глобальних стратегій, підтримка в бізнес-плануванні, оцінка ємності окремих світових ринків, розробка рекомендацій щодо використання ефективних посередників на світовому ринку, надання інформації про фінансовий стан та надійність можливих контрагентів у логістичних мережах.

Освоєння зарубіжних ринків є основою для поліпшення інвестиційного клімату, сталого економічного росту та довгострокових перспектив розвитку агропромислового комплексу. Процеси поглиблення світогосподарських зв'язків спонукають підприємства агропромислового комплексу дотримуватися глобальних стратегій, оскільки навіть на вітчизняному ринку вони відчувають економічний тиск з боку зарубіжних суб'єктів підприємництва. Для багатьох підприємств аграрної сфери участь у глобальних логістичних мережах поєднується з можливістю вибору ефективних шляхів розв'язання важливих економічних проблем: пошук надійних ділових партнерів, застосування сучасного складського обліку, підвищення технологічного рівня логістичних процесів.

Висновки. Отже, поряд з кількісними методами дослідження, при вивченні окремих проблем зовнішньоекономічної логістики можуть бути використані методи відповідно до феноменологічної дослідницької парадигми.

Стратегічними цілями глобального логістичного менеджменту є такі: підтримка репутації надійних партнерів; досягнення сталих глобальних конкурентних переваг; збільшення ринкової частки на цільових глобальних маркетингових сегментах. Нерівномірність потоків готових харчових продуктів (експортно-імпорتنі операції) свідчить про необхідність підвищення ефективності логістичних ланцюгів щодо даної групи товарів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаджинский А.М. Логистика/ А.М. Гаджинский. — М.: Дашков и К°, 2010. — 484 с.
2. Дані Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Николаева Л. Поддержка российских экспортеров со стороны государства/ Л. Николаева // Международная экономика. — 2007. — №6. — С. 8 – 13.
4. Спицнадель В.Н. Основы системного анализа/ В.Н. Спицнадель. — СПб: Бизнес-пресса, 2000. — 326 с.
5. Холод Б.І. Глобалізація як фактор впливу на процеси логістичного управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств/ Б.І. Холод, О.М. Зборовська// Європейський вектор економічного розвитку. — 2014. — № 2 (17). — С. 261 – 270.
6. Череп О.Г. Вплив логістичного підходу на управління ефективністю діяльності підприємства – суб'єкта ЗЕД/ О.Г. Череп, М.В. Голованова // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. — 2011. — №1(9). — С. 74 – 78.
7. Alston J.M. An Evaluation of California's Mandated Commodity Promotion Programs/ J.M. Alston, J.M. Crespi, H.M. Kaiser, and R.J. Sexton // Review of Agricultural Economics. — 2007. — Vol. 29, № 1. — P. 40 – 63.
8. Steele P.T. Profitable Purchasing Strategies. A Manager's Guide for Improving Organisational Competitiveness through the Skills of Purchasing/ P.T. Steele, B.H. Court. — London: McGraw Hill, 1996.

Одержано 16.03.2015

Аннотация

Школьный А.А.

Методологические аспекты исследования проблем привлечения аграрных предприятий к глобальным логистическим системам

Основной целью данной статьи является анализ методологических аспектов научных исследований проблем, связанных с привлечением аграрных предприятий к глобальным цепочкам снабжения продовольствия.

В дополнение к количественным методам исследований, научно-исследовательские методы относительно некоторых проблем глобальной логистики могут быть использованы в соответствии с феноменологической исследовательской парадигмой. Значительное количество проблем логистики (аутсорсинг, стратегическое партнерство, лидерство, PR технологии, формирование генерических брендов) не может быть строго количественно описано из-за отсутствия надежных данных и требует использования некоторых качественных методов исследования в логистике, связанных с полевыми исследованиями и анализом конкретных ситуаций. При этом количественные методы и модели используются в случае доступа к значительному количеству аналитических данных согласно результатам выборочного исследования.

Существует острая необходимость в формировании эффективных организаций, связанных с логистическими цепями поставок на мировом рынке сырья и продуктов переработки. Оптимальные системы поддержки управленческих решений могут содействовать снижению операционных издержек в логистических сетях. При этом следует выделить следующие предпринимательские цели в пределах логистических сетей снабжения продовольствия:

- достижение экономии за счет масштабов в рамках цепочки поставок сельскохозяйственной продукции и продовольствия;
- сокращение непроизводительных расходов в некоторых цепочках поставок;
- уменьшение количества посредников в логистических сетях;
- создание стратегических инструментов управления в процессе производства, переработки и распределения товаров в цепочках поставок продовольствия.

Для многих глобальных логистических процессов характерен циклический характер. Концепция цикла отражает сложность логистического процесса и возможность достижения запланированных результатов под руководством аппарата менеджмента; частоту определенных процессов развития; наличие определенных методов передачи информации от одного этапа к другому в рамках цикла; изоляцию некоторых процессов в управлении в пределах отдельной цепочки снабжения продукции и сырья. Неравномерный уровень экспортных и импортных потоков готовой пищевой продукции в Украине указывает на возможность повышения эффективности логистических цепей для этой категории товаров через механизмы SCM.

Административная поддержка логистических процессов является одним из направлений для наращивания экспортного потенциала. В частности, поддержка экспортной логистики имеет важное значение в российской внешней торговой политике.

Функции логистической деятельности часто выполняются отделом управления маркетинга. Они заключаются в предоставлении информации, связанной с глобальными тенденциями рынка, регулировании процессов распределения продукции по различным глобальным сегментам рынка, упорядочении потоков товаров в логистических системах, обеспечении соблюдения стандартов качества продовольствия, повышении доходов участников интеграционных объединений, сокращении длины отдельных цепей. По мнению автора, целесообразно поддерживать деятельность специализированных логистических организаций и учреждений, выполняющих регуляторные функции, способных обеспечивать координационные связи в пределах цепей снабжения продовольствия.

Ключевые слова: качественные и количественные методы исследований в логистике, управление глобальными цепями поставок сельскохозяйственной продукции и продовольствия; оперативная эффективность в цепях снабжения сырья и готовой продукции.

Annotation

Shkolnyi O.O.

Methodological aspects of research issues related to attraction of agricultural companies to the global food supply chains

The main aim of the article is to review the methodological aspects of research issues related to attraction of agricultural companies to the global food supply chains. In addition to quantitative research methods, the research methods of certain problems of foreign logistics can be used according to the phenomenological research paradigm. A significant number of problems of logistics (outsourcing, strategic partnership, leadership, public relations techniques, and opportunities to generic brand promotion) can not be strictly quantifiable due to the lack of reliable data and that require the use of some qualitative research methods in logistics associated with field and case study research. The quantitative research methods and models would be useful in case of the access to the large quantity of numerical data of sample.

There is an urgent need in the agencies related to effective logistic supply chains in the world market for raw materials and processing products. Optimal support systems for management solutions can help reduce transaction costs in logistics networks. Strategic entrepreneurial targets for agri-logistics networks are next:

- to achieve economies of scale within the food supply chain;*
- to reduce spending on some supply chains;*
- to diminish the number of intermediaries in logistics networks;*
- to develop strategic management tools during production, processing and distribution of goods in the food supply chain.*

Many global logistics processes can be characterized by cyclical nature. The concept of cycle reflects the complexities of a logistic process and the ability to achieve planned results for management team; the frequency of certain development processes; the availability of certain information transfer from one stage to another within the cycle; isolation of some processes in supply chain management. Uneven level of export and import flows of finished food products in Ukraine indicates the possibility of increasing the efficiency of logistics chains for this category of goods through SCM mechanisms.

The administrative support of logistics processes is one of the areas for escalating export potential. Support of export logistics is particularly important in Russia's foreign trade policy.

Functions of logistics activities often considered by marketing management team, which aim to provide information related to global market trends, product distribution activities in different global market segments, streamlining and regulations in supply chains, enforcement of food quality standards, increasing of participant's incomes, reducing of some supply chain longitude. In author's opinion, it is advisable to provide specialized support operation agencies in food logistics networks, which able to coordinate integration of national and global food supply marketing chains.

Key words: *qualitative and quantitative research methods in logistics, managing global food supply chains; operational efficiency in SCM.*